

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ НЕДОТОРКАНОСТІ ПРИМІЩЕНЬ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ (ОКРЕМІ ПИТАННЯ)

INTERNATIONAL LEGAL REGULATION OF INVIOABILITY OF PREMISES OF DIPLOMATIC REPRESENTATIONS (CERTAIN ISSUES)

Сіваш О.М.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного права*

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена аналізу міжнародно-правової регламентації недоторканності дипломатичних представництв – дипломатичного імунітету, що є надзвичайно важливим для забезпечення ефективного виконання функцій дипломатичного представництва. Коротко розглянуто історію виникнення недоторканності і еволюцію цього імунітету. Досліджено регламентацію недоторканності приміщень представництв у Віденській конвенції про дипломатичні зносини 1961 р. Окреслено зміст і обсяг даного імунітету. Зокрема, проаналізовано поняття «приміщення дипломатичного представництва», що закріплене у Віденській конвенції. Досліджено пасивне зобов'язання держави перебування щодо забезпечення недоторканності. Підкреслено, що в основі привілеїв та імунітетів, закріплених в Віденській конвенції, лежить комбінована теорія. Автор акцентує увагу на тому, що земельна ділянка, на якій розташоване представництво, є територією держави перебування незалежно від правового титулу, на основі якого акредитує держава володіє такою ділянкою. Розглянуто проблему обмеження недоторканності приміщень дипломатичного представництва через насильницьке вторгнення місцевої влади в приміщення представництва. Проаналізовано коментарі Комісії міжнародного права ООН до Конвенції 1961 р. з цього аспекту, а також рішення Міжнародного суду ООН у справах, що стосувалися недоторканності дипломатичних представництв. Розглянуто питання можливості здійснення контрзаходів щодо порушення недоторканності дипломатичних представництв. Коротко окреслено проблему дипломатичного притулку. Автор зауважує, що Віденська конвенція 1961 р. заперечує загальне право дипломатичного притулку, але допускає можливість надання такого притулку на основі спеціальних конвенцій, що діють між державами. Розглянуто активне зобов'язання держави перебування, яке полягає в захисті приміщень представництва від будь-якого вторгнення чи порушення спокою. Досліджено питання початку і завершення дії в часі недоторканності приміщень посольства. Визначено прогалини в міжнародно-правовому регулюванні недоторканності приміщень дипломатичних представництв.

Ключові слова: дипломатичні привілеї та імунітети, недоторканність приміщень дипломатичних представництв, дипломатичний притулок.

The article is devoted to the analysis of the international legal regulation of the inviolability of diplomatic representations – diplomatic immunity, which is extremely important for ensuring of the effective implementation of the functions of the diplomatic representation. The history of the inviolability's origin and the evolution of this immunity are shortly described here. Regulation of inviolability of premises of representations in the Vienna Convention on Diplomatic Relations of 1961 is studied. The subject-matter and the extent of this immunity are defined. In particular, the concept of “premises of a diplomatic representation”, enshrined in the Vienna Convention, is analyzed. The passive obligation of the host state for ensuring of the inviolability is studied. It was emphasized that the privileges and immunities enshrined in the Vienna Convention were based on a combined theory. The author focuses on the fact that the land plot on which the representative office is located is the territory of the host state, regardless of the legal title on the basis of which the sending state owns such a plot. The problem of restriction of inviolability of premises of diplomatic representation because of violent invasion of local authorities in the premises of representation is considered. The article analyzes the comments of the UN International Law Commission to the Convention of 1961 on this aspect, as well as the decisions of the International Court of Justice in cases concerning the inviolability of diplomatic representations. The issue of the possibility of implementing of countermeasures in violation of the inviolability of diplomatic representations is considered. The problem of diplomatic asylum is shortly defined. The author notes that the Vienna Convention of 1961 denies as a common law of diplomatic asylum, but allows the possibility of granting such asylum on the basis of special conventions which are in force between states. The main obligations of the host state, which is to protect the premises of the representation from any intrusion or disturbance of its peace, are considered. Issues of the beginning and end of action in time of inviolability of premises of an embassy are studied. Certain loopholes in the international legal regulation of the inviolability of the premises of diplomatic representations are defined.

Key words: diplomatic privileges and immunities, inviolability of premises of diplomatic representations, diplomatic asylum.

Постановка проблеми. Дипломатичні представництва держав є головною ланкою закордонних органів кожної країни. Саме через них реалізується зовнішньополітичний курс, вироблений конституційними органами держави. Саме тому норми та інститути, що регулюють їх діяльність, займають важливе місце в системі міжнародного права. За дипломатич-

ними представництвами традиційно визнавалися певні привілеї та імунітети, сукупність яких сьогодні становить центральний інститут дипломатичного права. Недоторканність приміщень дипломатичного представництва є важливою гарантією ефективного виконання дипломатичним представництвом своїх функцій як органом, що представляє державу.

Порушення недоторканності дипломатичного представництва є серйозним інцидентом, що може мати вкрай негативні наслідки для двосторонніх відносин держав. Отже, актуальним є аналіз недоторканності дипломатичних представництв, визначення її гарантій, виявлення теоретичних і практичних питань, що виникають щодо забезпечення недоторканності.

Стан дослідження. Проблема недоторканності дипломатичних представництв не є новою, оскільки цей принцип почав закріплюватися в міжнародному праві з часу появи постійних дипломатичних представництв. Однак еволюція міжнародних відносин впливала на еволюцію розуміння недоторканності, породжуючи наукову полеміку.

У сучасному міжнародному праві основою дипломатичних відносин є Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 р., що врегулювала й питання дипломатичних привілеїв та імунітетів. Проте далеко не всі питання були детально врегульовані в її положеннях, що породжує певні проблеми в практиці дипломатичних відносин. Дослідженням питання дипломатичних привілеїв та імунітету в цілому і недоторканності представництва як складника цього інституту займалися Р.Л. Бліщенко, Д.Б. Левін, Л.А. Маджорян, І.І. Лукашук, Ю.Г. Дюмін, В.М. Репецький, Ф. Оппенгейм, А. Федрос, І. Денза та ін.

Метою статті є теоретичний і практичний аналіз недоторканності дипломатичного представництва.

Виклад основного матеріалу. Дипломатичний імунітет є одним з найдавніших інститутів міжнародного права. Його зародки кореняться ще у звичаях, що існували в додержавному суспільстві [1, с. 9]. У сучасному міжнародному праві дипломатичні привілеї та імунітети є центральним інститутом права зовнішніх зносин і представляють комплекс норм, що закріплюють сукупність прав, пільг та переваг, які надаються іноземним дипломатичним представництвам, їх персоналу й іншим особам, що користуються згідно з міжнародним правом захистом на території держави перебування. Імунітет – це особливого роду права на звільнення від юрисдикції приймаючої держави, незастосування заходів примусу, передбачених національним правом країни перебування за порушення її законів і правил.

Серед імунітетів важливе місце займає недоторканність дипломатичних представництв, що є однією з гарантій нормального функціонування представництва. Цей імунітет почав викристалізовуватися в дипломатичній практиці Західної Європи з розвитком системи постійних дипломатичних представництв, практика обміну якими стала звичайною на межі XVI–XVII ст. Перше представництво на регулярній основі було відправлене міланським герцогом Франческо Сфорца у Флоренцію у 1446 р. Посли вже не тимчасово знаходилися при дворах іноземних монархів, а тому мали в столиці держави перебування приміщення, де проживали з сім'єю і світою. Коли міцна монархічна влада лише встановлювалася в європейських країнах і посол не завжди міг отримати захист від феодаль-

ного свавілля, в столицю іноземної держави його супроводжували збройні загони. Такі охоронці захищали не тільки помешкання посла, а й навколишню територію. У такий спосіб поступово встановився привілей кварталу, коли певні частини міста були вилучені з юрисдикції влади держави перебування. Цьому сприяла панівна тоді теорія екстериторіальності, якою обґрунтовували відповідний обсяг привілеїв та імунітетів. В основі теорії лежала юридична фікція, яка зводилася «до уявлення, що послы, якщо і перебували фактично в іншій державі, в юридичному сенсі розглядалися як такі, що продовжують перебувати на території свого суверена, тому вони були ніби поза територією (*extra territorium*) держави, де вони в дійсності виконували свої функції. З цього і робився висновок про те, що послы, як і суверени, що їх скерували, не тільки не підлягають відповідальності за законами країни перебування, але й самі ці закони і правила не можуть на них розповсюджуватися» [2, с. 120–121]. Посольські квартали зробилися місцями притулку для злочинців, які, користуючись покровительством посольства, були недосяжні для органів держави перебування. Зі зміцненням центральної влади і встановленням абсолютизму монархи не бажали миритися з такими широкими імунітетами і вже наприкінці XVII ст. в європейських державах привілей посольського кварталу не діяв. Однак зберігалось право притулку в приміщеннях посольства, яке на поч. XVIII ст. еволюціонувало в тому сенсі, що не розповсюджувалося на державних злочинців. Протягом XVII–XVIII ст. еволюція імунітету резиденції характеризувалася, з одного боку, зникненням гіпертрофованих проявів такого імунітету, а з іншого – зміцненням цього принципу і його повним визнанням. Межі недоторканності полягали в тому, що відбувалося звільнення дипломатичних приміщень від заходів місцевої юрисдикції і запроваджувалася заборона вступати в них без дозволу посла. Однак тоді принцип імунітету резиденції розглядався як необхідний (іманентний) наслідок і доповнення особистої недоторканності посла.

У сучасному міжнародному праві імунітети і привілеї закріплені в Конвенції про дипломатичні зносини 1961 р., яка стала ядром всього дипломатичного права. З огляду на їх природу привілеї та імунітети поділяються на особисті та представництва в цілому як органу держави. Порівняно з попередніми підходами в сучасному міжнародному праві недоторканність приміщень представництва розглядається як атрибут акредитуючої держави, про що в своїх коментарях окремо зазначала Комісія Міжнародного права: «Недоторканність приміщень місії не є наслідком недоторканності керівника місії, але є атрибутом акредитуючої держави з тієї причини, що приміщення використовується як штаб-квартира місії» [3].

Для розуміння, так би мовити, просторової сфери поширення імунітету, що досліджується, важливо визначитися з поняттям «приміщення дипломатичного представництва». У ст. 1 Віденської конвенції

1961 р. є таке визначення: «Приміщення представництва означають будівлі чи частини будівель, які використовуються для цілей представництва, включаючи резиденцію глави представництва, кому б не належало право власності на них, включаючи земельну ділянку, що обслуговує цю будівлю чи частину будівлі» [4]. Згідно з коментарем Комісії міжнародного права ООН, приміщення включають також сади і автостоянки [3]. Отже, з огляду на дане визначення Конвенція не містить обмежень щодо кількості приміщень і їх розміру, не передбачає обмежень щодо правових підстав, на основі яких будівлі можуть використовуватися представництвом (право власності, оренда тощо). Однак закріплюється певна умова, що діє відносно приміщень представництва. Зокрема, вони мають використовуватися тільки для цілей представництва. Таким чином, апелюючи до згаданої умови, держава перебування може обмежувати кількість приміщень, які буде вважати приміщеннями представництва, і визнавати поширення імунітету виключно на ті об'єкти нерухомості, що відповідають умові «для цілей представництва». З іншого боку, на умовах взаємності на приміщення, які фактично не використовуються для цілей представництва (навчальні заклади для дітей співробітників представництва – дитячий садок, школа; культурний центр і т. ін.), можуть поширюватися дипломатичні імунітети, зокрема і недоторканність. Б.Н. Відін зазначає: «В правовій інтерпретації взаємність завжди пов'язана з ідеєю рівності державств. Возможность применить взаимность рассматривается как основание применить одинаковый подход к партнерам в международных отношениях, а равенство в этом случае является первым необходимым условием [5, с. 9].»

Визначившись з дефініцією поняття «приміщення представництва», проаналізуємо зміст недоторканності, передбаченої ст. 22. Данна стаття передбачає пасивні і активні зобов'язання приймаючої держави щодо реалізації цього імунітету. Так, пасивне зобов'язання вимагає утримуватися від певних дій. У ч. 1 ст. 22 передбачено: «Приміщення представництва недоторканні. Влада держави перебування не може вступати в ці приміщення інакше як зі згоди глави представництва» [4].

Важливо підкреслити, що привілеї і імунітети, закріплені у Конвенції про дипломатичні зносини 1961 р., надаються на основі комбінованої теорії. У преамбулі Конвенції зазначено: «Привілеї й імунітети надаються не для вигоди окремих осіб, а для забезпечення ефективного виконання функцій дипломатичних представництв як органів, що представляють державу» [4]. Приміщення представництва не розглядаються як територія акредитуючої держави, вони не є екстериторіальними, але мають особливий правовий статус, визначений дипломатичним правом, тобто користуються недоторканністю. Незважаючи на наявність імунітетів, приміщення представництва не змінює публічно-правової приналежності земельної ділянки, на якій воно розташоване. Ця ділянка залишається територією держави

перебування. Як відомо, виділяють два види приналежності земельних ділянок закордонних представництв держав: 1) публічно-правова приналежність; 2) цивільно-правова приналежність. Що стосується першого виду, то важливо підкреслити, що територія (земельна ділянка), яку займає дипломатичне представництво, є територією держави перебування і належить їй в публічно-правовому сенсі. Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 р., як і національне законодавство, надаючи недоторканність й інші імунітети і привілеї приміщенням представництва, закріплюючи за репрезентованими державами можливість мати право власності на них, разом з тим фіксує дозвольний порядок їх надбання, а також можливість їх вилучення. Таке правове положення приміщень дипломатичних представництв підкріплюється рішеннями судових і квазісудових органів. Так, у 1992 р. Європейська комісія з прав людини винесла рішення про неприйняття до розгляду по суті скарги громадянина Німецької Демократичної Республіки М. проти Данії. Цей громадянин разом з іншими громадянами НДР вступив в приміщення посольства Данії в Берліні (НДР) і просив про проведення переговорів з владою НДР стосовно видачі дозволу на виїзд до Федеративної Республіки Німеччина. Прохання покинути приміщення посольства не мали результату. На запрошення данського посла поліція НДР увійшла в посольство і вивела громадян НДР. Після цього заявник і його друзі були засуджені судом НДР за незаконне проникнення в приміщення посольства. У своїй скарзі М. заявив, що в порушення відповідних протоколів до Конвенції про захист прав людини і основних свобод він був позбавлений права на свободу пересування територією Данії без прийнятого відповідно до закону рішення. Комісія зазначила: «Приміщення Посольства не є частиною території акредитуючої держави. Оскільки заявник під час інциденту не перебував на данській території, положення, на які він посилається, до його справи не можуть бути застосовані» [6]. У рішенні від 27.11.1950 р. у Справі «Про притулок» Міжнародний Суд ООН зазначив: «У випадку дипломатичного притулку біженець перебуває на території держави, в якій він скоїв злочини<...>» [7]. Що ж стосується цивільно-правової приналежності території і будівель дипломатичних представництв, то вона не змінює публічного титулу такої території. Цивільно-правова приналежність не впливає на здійснення відносно території представництва юрисдикції держави перебування.

Згідно з п. 1 ст. 22 Віденської конвенції 1961 р. недоторканність приміщень представництва є безумовною, жодні надзвичайні обставини (стихийне лихо, пожежа тощо) не дають право владі держави перебування заходити в приміщення представництва без згоди його глави. Чи допустиме насильницьке вторгнення місцевої влади в приміщення представництва у випадку зловживання дипломатичними функціями? В цьому контексті важливе положення п. 3 ст. 41 Конвенції 1961 р.: «Приміщення представництва не повинні використовуватися в цілях,

не сумісних з функціями представництва, передбаченими даною Конвенцією або іншими нормами загального міжнародного права, або будь-якими спеціальними угодами, що діють між акредитуючою державою і державою перебування» [4]. Міжнародний Суд ООН в своєму рішенні у справі «Про дипломатичний і консульський персонал США в Тегерані» від 25.05.1980 р. зазначив: «Норми дипломатичного права являють самодостатній режим, який, з одного боку, встановлює обов'язки держави перебування в питаннях пільг, привілеїв і імунітетів, що надаються дипломатичним представництвам, а з іншого – враховує можливі зловживання членами представництва і визначає засоби, що має держава перебування для припинення таких зловживань» [8]. Держава перебування у разі виявлення зловживань окремих членів місії (шпигунство, втручання у внутрішні справи) може оголосити їх *persona non grata* згідно зі ст. 9. Якщо ж зловживання функціями досягають серйозних масштабів, то держава перебування має право розірвати дипломатичні відносини з державою акредитації і закликати до негайного закриття представництва порушника [8, с. 40].

Тут доречно побічно згадати проблему відповідальності держав за міжнародні протиправні діяння в контексті можливих контрзаходів у відповідь на порушення міжнародного права загалом і Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р. зокрема. У 2002 році в якості додатку до Резолюції Генеральної Асамблеї ООН були прийняті Статті про відповідальність держав за міжнародні протиправні діяння, розроблені Комісією міжнародного права ООН [9]. Щоправда, ці Статті не набули ще характеру позитивного права, однак робота Комісії Міжнародного права ООН є найбільш авторитетним документом в цій сфері, до того ж кодифікаційна робота цього органу засновується на звичайних нормах, хоча й з додаванням новаторських елементів, спрямованих на прогресивний розвиток міжнародного права. Глава II Статей розглядає умови і обмеження стосовно прийняття контрзаходів потерпілою державою. Ст. 50 містить вказівку на деякі обставини, виконання яких не може бути зачеплене контрзаходами. Як зазначається в коментарях Комісії міжнародного права ООН до Статей, «від потерпілої держави вимагається дотримання цих зобов'язань в її взаємовідносинах з відповідальною державою, тому вона не може посилатися на порушення відповідальною державою її зобов'язань згідно з частиною другою (ст. 50), щоб відвести звинувачення в протиправності будь-якого невиконання нею своїх зобов'язань» [10, с. 160–161]. Отже, у п. b ч. 2 ст. 50 зазначається, що держава, яка вдається до контрзаходів, не звільняється від виконання своїх зобов'язань поважати недоторканність дипломатичних агентів і консульських посадових осіб, дипломатичних і консульських приміщень, архівів і документів. Тобто виняток, що передбачений у п. b ч. 2 ст. 50, обмежує можливість для потерпілої держави вдатися в якості контрзаходів до поведінки, не сумісної з її зобов'язаннями в галузі дипломатич-

них чи консульських відносин. Потерпіла держава може розглянути варіанти дій на низці рівнів. Оголошення дипломата *persona non grata*, припинення чи призупинення дипломатичних зносин, відкликання послів в ситуаціях, передбачених у Віденській конвенції про дипломатичні зносини, – всі заходи такого роду не є контрзаходами за визначенням цієї глави. На наступному рівні можуть бути вжиті заходи, що зачіпають дипломатичні чи консульські привілеї без шкоди для недоторканності дипломатичного чи консульського персоналу чи приміщень, архівів і документів. Такі заходи можуть правомірно застосовуватися як контрзаходи за умови дотримання вимог даної глави [10, с. 163].

Цікавою в контексті п. 1 ст. 22 і п. 3 ст. 41 Конвенції 1961 р. є ситуація, яка склалася в двосторонніх відносинах США і РФ. Так, наприкінці 2016 р. Президент США Б. Обама прийняв рішення про заборону користування двома дачами у Вашингтоні і Нью-Йорку російським дипломатам. Такі заходи були застосовані проти Москви у зв'язку із втручанням в американські вибори. Російська сторона, посилячись на п. «i» ст. 1, ч. 1 ст. 22 «Недоторканність приміщень дипломатичного представництва», наполягала на порушенні з боку США положень міжнародного права, оскільки дана власність незаконно утримується владою США. Москва погрожувала забронити американцям користуватися їх дачею у Срібному Борі (накласти арешт на дачний комплекс американського посольства в Срібному Борі) і складом (на вул. Плеханівській). Зрештою, РФ реалізувала свої погрози, тому в липні 2017 р. співробітники США змушені були звільнити приміщення дачного комплексу. Однак поширення на певні приміщення, що не використовуються для цілей представництва, дипломатичного імунітету не є обов'язком приймаючої держави. Це можливо на умовах взаємності, тому на умовах взаємності США надавали дачам імунітет, керуючись презумпцією, що такі приміщення не будуть використовуватися в порушення міжнародного права і внутрішнього права США. Отже, оскільки на умовах взаємності гарантії недоторканності були розширені, на наш думку, США могли вдатися до контрзаходів щодо таких частин приміщень, яким надана недоторканність не за Віденською конвенцією, а на умовах взаємності. Вдаючись до контрзаходів, США могли перестати розглядати дачі як приміщення дипломатичного представництва, а тому імунітети відносно них перестали діяти. Крім того, за твердженням США, ці приміщення взагалі використовувались не лише не в цілях, а всупереч цілям представництва. Вашингтон, як зазначала пресекретар Державного департаменту США Хзер Ноуерт на брифінгу 25.07. 2017 р., має повноваження «обмежити допуск до цих установ через ту діяльність, яка там відбувалася» [11]. Згідно з інформацією американських спецслужб вони використовувалися в розвідницьких цілях.

Недоторканність приміщень представництва сприяла застосуванню практики дипломатичного притулку, що надається дипломатичним представ-

ництвом особам, що переслідуються з політичних мотивів. Однак в загальному міжнародному праві не визнається право дипломатичного притулку. Надання дипломатичного притулку не охоплюється функціями, зафіксованими в ст. 3 Конвенції про дипломатичні зносини 1961 р. Отже, надання дипломатичного притулку згідно зі згаданим п. 3 ст. 41 не допускається як загальне правило, однак можливе за наявності спеціальних угод, які є чинними між акредитуючою державою і державою перебування. Нині лише в Латинській Америці діють договірні норми про дипломатичний притулок. Так, на шостій панамериканській конференції у 1928 р. була прийнята Гаванська Конвенція про дипломатичний притулок (ратифікована 13 державами). Цей договір є багаторонньою конвенцією, що уніфікувала практику латиноамериканських держав у питанні надання дипломатичного притулку. У 1933 р. на сьомій панамериканській конференції в Монтевідео була підписана Конвенція про право політичного притулку, яка змінила деякі положення Гаванської конвенції 1928 г. Попри регламентацію дипломатичного притулку, в країнах Латинської Америки виникають суперечки стосовно його застосування, наприклад, спір між Колумбією і Перу про надання притулку Аїа де ла Торе став предметом розгляду Суду ООН в 1950–1951 рр. У даній справі Суд ООН виніс три рішення (20.11.1950 р.; 27.11.1950 р.; 13.06.1951 р.), сформулювавши низку важливих висновків стосовно притулку [12].

Активний аспект недоторканності зобов'язує державу перебування вжити всіх необхідних заходів для захисту приміщень представництва і попередження вторгнення чи завдання шкоди і для запобігання порушенню спокою представництва чи образі його гідності (п. 2 ст. 22) [5]. Перелік конкретних засобів і методів Конвенцією не уточнюється, там лише зазначається про всі належні заходи, тому вибір конкретних дій щодо забезпечення безпеки іноземного дипломатичного представництва покладається на державу перебування. Це може бути поліцейське спостереження за районом навколо дипломатичного представництва, розміщення постів збройної охорони біля дипломатичного представництва, своєчасне реагування на скарги у зв'язку з отриманням дипломатичним представництвом погроз тощо.

Окремо виникає питання щодо тривалості дії імунітету приміщення дипломатичного представництва. Потрібно зауважити, що це питання недостатньо врегульоване міжнародним правом. Окремі автори вважають, що дипломатичні імунітети, в тому числі і недоторканність, мають надаватися з дати, коли на відповідні об'єкти нерухомості дипломатичне представництво отримало правовий титул. На практиці початок дії імунітетів може збігатися з датою підписання договору оренди, з початком будівництва споруди для представництва, з придбанням нерухомості, з фактичним заселенням будівлі. Так, США і Китай у 2003 р. уклали угоду про будівництво приміщень посольств у Пекіні і Вашингтоні, згідно з якою обидва посольства мали отримати недоторканність при-

міщень з дати передачі у володіння [13, с. 177]. Що стосується завершення дії імунітетів, зокрема і недоторканності приміщень представництва, то Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 р. окремої спеціальної норми не містить. Конвенція передбачає лише гарантії недоторканності на випадок розриву дипломатичних відносин між двома державами або остаточного чи тимчасового відкликання представництва. Держава перебування має навіть у разі збройного конфлікту поважати і охороняти приміщення представництва разом з його майном і паперами (п. а ст. 45) [4]. На практиці можуть виникати питання щодо того, як довго має забезпечуватися недоторканність. Існує думка, що за нормальних дипломатичних відносин недоторканність буде діяти протягом всього часу, доки згаданий правовий титул на об'єкт нерухомості не буде припинений. У тих випадках, коли нерухомість не використовується дипломатичним представництвом тривалий час (наприклад, через перенесення столиці з одного в інше місто) і на це є докази, також припиняється дія недоторканності відносно таких об'єктів нерухомості.

Окреме питання, що прямо не врегульоване Віденською конвенцією 1961 р., – це можливість вилучення приміщень дипломатичних представництв державою перебування. Наприклад, в США Закон «Про іноземні місії» (1982 р.) (Foreign Missions Act) передбачав, що держсекретар може вимагати, щоб представництво будь-якої країни відмовилося від використання нерухомості, якщо це «необхідно для захисту національних інтересів США» [14]. До речі, в законодавстві України, а саме в п. 11 Положення про порядок розміщення дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій та представництв іноземних організацій держави-агресора в Україні, міститься правило, згідно з яким МЗС може зажадати від представництва чи установи відмовитися від права на будь-яку споруду (приміщення) або утриматися від їх використання за певних обставин (зокрема, якщо використання представництвом чи установою споруд (приміщень) не відповідає національним інтересам України) [15]. Як ми вже зазначали, правовий титул відведеної земельної ділянки від того, що на ній розташоване посольство, не змінюється в тому сенсі, що вона (ділянка) залишається частиною території держави перебування, яка може в необхідних випадках зажадати переведення посольства в інше місце з наданням нової земельної ділянки.

Висновки. Недоторканність приміщень дипломатичного представництва є важливим фактором ефективного виконання функцій дипломатичного представництва як органу держави. Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 р. розглядає недоторканність дипломатичного представництва як атрибут акредитуючої держави. Конвенція передбачає два таких складники зобов'язань держави перебування в контексті забезпечення недоторканності дипломатичних представництв: активні зобов'язання і пасивні зобов'язання. Пасивне

зобов'язання має абсолютний характер, що включає можливість входження в приміщення влади держави перебування без дозволу глави дипломатичного представництва. Складним питанням є проблема насильницького вторгнення місцевої влади в приміщення представництва у випадку зловживання дипломатичними функціями. Аналіз позиції Міжнародного суду ООН і Комісії Міжнародного права в питанні контрзаходів, викладеної в Статтях про відповідальність держав за міжнародні протиправні діяння, показує, що недоторканність приміщень має бути дотримана, а дипломатичне право передбачає

інші можливі заходи впливу на державу-порушницю. Активне зобов'язання, яке полягає в захисті приміщень від будь-якого вторгнення і порушення спокою представництва, покладає на державу перебування відповідальність щодо вибору засобів такого захисту для забезпечення ефективного виконання свого зобов'язання. Прогалина в правовому регулюванні вбачається у відсутності положень щодо часу початку дії і припинення недоторканності та нерегульованості статусу приміщень, які тривалий час не використовуються дипломатичним представництвом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Левін Д.Б. Дипломатический иммунитет. Москва – Ленинград : Изд-во Академии наук СССР, 1949. 415 с.
2. Курс международного права. В 7 т. Т. 4 : Отрасли международного права. Москва : Наука, 1990. 272 с.
3. Yearbook of the International Law Commission. 1958. Vol II. P. 95 URL: http://legal.un.org/docs/?path=../ilc/documentation/english/reports/a_cn4_117.pdf&lang=EF (дата звернення: 21.11.2019).
4. Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_048 (дата звернення: 20.11.2019).
5. Видин Б.Н. Проблема взаимности в международном публичном праве : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Москва, 1986. 19 с.
6. App. No. 17392/ 90, W. M. V. Denmark, Commission decision of 14. Oct. 1992.
7. Дело об убежище : краткое изложение решений, консультативных заключений и постановлений Международного Суда 1948–1991 гг. URL: <https://www.icj-cij.org/files/summaries/summaries-1948-1991-ru.pdf> (дата звернення: 18.11.2019).
8. International Court of Justice United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran United States v. Iran 24 May 1980. URL: http://www.worldcourts.com/icj/eng/decisions/1980.05.24_consular_staff.htm (дата звернення: 22.11.2019).
9. Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей 12.12.2001 г. 56/83. Ответственность государств за международно-противоправные деяния : официальные отчеты Генеральной Ассамблеи, пятьдесят шестая сессия, Дополнение № 10 и исправление (A/56/10 и Corr.1). URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/56/83> (дата звернення: 20.11.2019).
10. Report on the work of the fifty-third session (2001). URL: <https://legal.un.org/docs/index.asp?path=../ilc/reports/2001/russian/chp4.pdf&lang=EFSRAC&referer=http://legal.un.org/cod/>.
11. Госдепартамент США: «Посещать бывшие консульские здания можно только с нашего разрешения». URL: https://www.golos--ameriki-ru.cdn.ampproject.org/v/s/www.golos-ameriki.ru/amp/4018647.html?amp_js_v=a2&gsa=1&usqp=mq331AQCCA%3D#referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com&aoh=15400844140255&csi=1&tf=%D0%A1 (дата звернення: 20.11.2019).
12. Дело об убежище : решение от 20 ноября 1950 года : краткое изложение решений, консультативных заключений и постановлений Международного Суда 1948–1991 гг. URL: <https://www.icj-cij.org/files/summaries/summaries-1948-1991-ru.pdf> (дата звернення: 18.11.2019).
13. Denza E. Diplomatic Law. Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations. N.Y. Oxford University Press Inc. 3 ed. 2008. 578 p.
14. Foreign Missions Act. URL: <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/17842.pdf> (дата звернення: 20.11.2019).
15. Положення про порядок розміщення дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій та представництв іноземних організацій держави-агресора в Україні, затверджене Постановою КМУ України від 27.02.1995 р. № 146, ред. від 27.04.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/146-95-%D0%BF> (дата звернення: 20.11.2019).